

гибель растений, что приводит к изреживанию в посевах и, как следствие, снижается урожайность зерна.

Основная цель проведенных нами исследований – изучить, выделить и создать исходный материал, на его основе вывести сорта озимой твердой пшеницы, сочетающие высокую продуктивность и морозостойкость с другими хозяйственно ценными признаками и свойствами.

В последние годы в селекционном питомнике было изучено большое число линий (30000) из гибридного материала. В результате всех испытаний мы отобрали 400 форм, которые отличаются хорошей продуктивностью, зимостойкостью и другими ценными хозяйственно – биологическими признаками. Изучение новых линий в контрольном и конкурсном испытании позволило нам выбрать некоторые из них, которые превосходят самые лучшие сорта по продуктивности и устойчивости к абиотическим и биотическим факторам среды. В результате всей этой работы были созданы сорта озимой твердой пшеницы: Ауриу 273, Гордеиформе 333, Гордеиформе 335, Гордеиформе 340. Характерной особенностью приведенных сортов является хорошая зимостойкость, среднеспелость, устойчивость к болезням и полеганию, высокие технологические показатели и другие. Они имеют крупное зерно янтарно-желтого цвета, содержащее высокий процент белка (13-17%) и клейковины (25-30%).

У новых интенсивных форм озимой твердой пшеницы в среднем за 4 года урожай составил 5,7 – 5,8 т/га, что на 0,8 – 1,4 т/га больше стандарта (Гордеиформе 335). Благодаря высокой продуктивной способности и устойчивости к абиотическим и биотическим факторам, все эти 4 сорта были районированы в нашей стране в 1998, 2000, 2008 и 2016 годах соответственно.

Новые сорта озимой твердой пшеницы: Ауриу 273, Гордеиформе 333, 335, 340 представляют интерес для возделывания в сельском хозяйстве и как ценные доноры в гибридизации и селекции пшеницы для создания новых сортов.

УДК 633.11(091)

В.М. ОЖЕРЕЛЬЄВА

Інститут рослинництва ім. В.Я. Юр'єва НААН, Україна

НАУКОВІ ОСНОВИ СЕЛЕКЦІЇ ОЗИМОЇ ПШЕНИЦІ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Осередком наукового потенціалу м. Харкова 108 років є Інститут рослинництва ім. В.Я. Юр'єва НААН (колишня Харківська селекційна станція). Одне з провідних місць серед зернових культур на-

лежить озимій пшениці. Дослідження з культурою розпочато П.В. Будріним у 1910 р. У 1913 р. їх продовжив В.Я. Юр'єв. Вивчалися такі місцеві сорти, як Банатки угорського типу (стара назва Банатка, Тейська, Горконкур), степового типу Кримки і північного типу Мільтурум, Альборубрум – Високолитовська, Сандомирка, Полтавка тощо. Поряд з масовим добром використовували й індивідуальний добір. Масовий добір не дав бажаних результатів, тому з 1916 р. він використовується тільки в насінництві з метою збереження чистоти сорту. З 1925 р. використовується ще й гібридизація, а згодом синтетична селекція. Впроваджуються методи природних і штучних провокаційних фонів, вивчається стійкість до хвороб і шкідників, посухостійкість, стійкість проти вилягання, висипання тощо. Цим з 1926 р. займався М.О. Голуб, кандидат с.-г. наук.

Інший учень і соратник В.Я. Юр'єва, доктор с.-г. наук, професор В.І. Дідусь з 1938 р. очолив групу селекції озимої пшениці і був керівником цього підрозділу більш як 40 рр. Дослідження вченого у 30-ті рр. з експериментального і спонтанного мутагенезу ячменю увійшли як класичні в світову науку. Вченим запропоновано метод акумулятивного добору, який увійшов в методику виробництва високоврожайного елітного насіння самозапилених культур.

З 1983 р. відділ селекції озимої пшениці очолює кандидат с.-г. наук М.І. Єльніков. За розробку нових методів створення напівкарликових сортів м'якої озимої пшениці (Напівкарлик 3, Харківська 11, Харківська 90, Харківська 92, Харківська 96) та їх впровадження у виробництво колективу вчених у 1997 р. присуджено Державну премію України в галузі науки і техніки.

Впродовж 2008-2013 рр. відділом керували кандидати с.-г. наук М.І. Грідін і А.Ф. Звягін. З 2014 р. – доктор с.-г. наук О.Ю. Леонов.

В останні роки перед селекціонерами відділу селекції озимої пшениці постало завдання створювати сорти, які б мали високу пластичність, стійкість до стресових умов і стабільну врожайність за роками і попередниками. Створені ними сорти відповідають всім цим показникам.

З дня створення станції співробітниками відділу селекції озимої пшениці, при використанні сучасних передових методів та багатого місцевого і інформаційного матеріалу своїх попередників, створено більш як 40 сортів, районованих в різні роки. В схрещування залучені сорти різного генетичного і географічного походження як своїх сортів, так і колекції НЦГРРУ.

В Реєстрі сортів рослин 2016 р., придатних до поширення в Україні, знаходяться сорти Харківська 96, Приваблива, Запашна, Статна, Василина. Державне сорто випробування проходять сорти Досконала, Альянс, Дорідна і Розкішна, Фермерка. В 2016 р. до Державного сорто випробування передано нові сорти озимої м'якої

пшениці Здобна і Привітна. Впровадження нових сортів Харківської селекції в насінницьких господарствах різних форм власності дозволить підняти врожайність і забезпечити економічний ефект.

Висновки. За роки, що минули від часу створення Харківської селекційної станції, збагатилися теорії селекції і генетики с.-г. культур, з'явилися нові методи, змінилася техніка проведення робіт, але принципи, якими користувалися селекціонери, до цього часу актуальні і мають значну цінність для теорії і практики в сільському господарстві.

УДК 633.11:631.527

В.И. КОВТУН, Л.Н. КОВТУН

ФБГНУ Ставропольский научно-исследовательский институт сельского хозяйства, Российская Федерация

НОВЫЕ СОРТА МЯГКОЙ ОЗИМОЙ ПШЕНИЦЫ С КОМПЛЕКСОМ ВАЖНЕЙШИХ ХОЗЯЙСТВЕННО ЦЕННЫХ ПРИЗНАКОВ И СВОЙСТВ

В последние годы в Ставропольском НИИСХ создано 10 новых сортов мягкой озимой пшеницы универсального типа – Нива Ставрополя, Виктория 11, Одиссея, Олимп, Симпатия, Ставка, Слава, Статья, Барьер, Арсенал. С 2015 года Нива Ставрополя внесена в Государственный реестр селекционных достижений Российской Федерации по шестому Северо-Кавказскому региону, а Виктория 11 – соответственно по шестому Северо-Кавказскому и восьмому Нижне-Волжскому регионам. Остальные 8 новых сортов изучаются на государственном испытании и показывают высокие результаты по урожайности, качеству зерна, устойчивости к полеганию и болезням. Все вышеперечисленные сорта относятся к степной, южной (Северо-Кавказской) экологической группе пшениц.

Это высокоурожайные сорта с комплексом важнейших хозяйственно ценных признаков и свойств. Средняя урожайность у них в конкурсных сортоиспытаниях за 4 года (2012-2015) составила: Нива Ставрополя – 6.13, Виктория 11 – 6.24, Одиссея – 6.31, Олимп – 6.38, Симпатия – 6.45, Ставка – 6.54, Слава – 6.82, Статья – 6.41, Барьер -6.59, Арсенал – 6.70 т/га. Прибавка урожая к стандартному сорту Батько у них составила, соответственно 1.39, 1.50, 1.57, 1.64, 1.71, 1.80, 2.08, 1.67, 1.85, 1.96 т/га.

По вегетационному периоду они относятся к скороспелым сортам, выколашиваются и созревают на 3-5 дней раньше стандартного сорта и обладают высокой устойчивостью к полеганию – 5 баллов.